

TÜRK KÜLTÜRÜNDE AĞIT YAKMA GELENEĞİ VE KAYSERİ’NİN AĞITÇI AVŞAR KADINLARI

The Tradition of Lament In Turkish Culture and The Mourner Avşar Women of Kayseri

Yasemin KARATAŞ *

ÖZ

Ağıtlar, ağıt yakan kişinin acılarını ifade biçimi olarak kullandığı müzikal yapıya uygun olarak gerçekleştirilen araçlardır. Geçmişten bugüne, ağıtlar insan yaşamında özlem, ayrılık, ölüm gibi acılı olan birçok durumda kullanılmıştır ve günümüzde de gelenek olarak varlığını devam ettirmektedir. Ağıt yakma geleneğinin aktarıcısı olarak Avşar toplumu ve özellikle Avşar kadınları, bu geleneği korumakta ve devam ettirmektedir. Araştırmada ağıt yakan Avşar kadınların bu geleneği nasıl sürdürdükleri ve müzikal üretimi nasıl gerçekleştirdikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel modele uygun olarak gerçekleştirilmeye çalışılan araştırmada Kayseri’nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde yaşayan ve Ağıt yakan beş Avşar kadına yarı yapılandırılmış görüşme soruları sorularak veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak, tema ve kodlar oluşturulmuş, görüş bildiren katılımcıların basit frekans (f) ve yüzdelik değerleri (%) alınarak bulgular tablolatırılmıştır. Araştırma sonucunda, Avşar kültüründe ağıt yakmanın kısmen günah kabul edildiği, bu geleneğin erkekler tarafından da gerçekleştirildiği, kadınların bu geleneği kısmen ailelerinden öğrendiği ve yakılan ağıtların müzikal yapıya uygun olarak gerçekleştirildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağıt yakma geleneği, kadın müziği, Avşar kadınlar, Kayseri’nin ağıtçı Avşar kadınları.

ABSTRACT

Lamentations can be used to describe how people suffer. Passing through the past, revising laments, it has been used in painful situations such as death, and is typically traditionally continued. Avşar women, who came from Avşar as the narrator of the continuation of the lament writing and still continues, to preserve and perpetuate this song. In the research, Avşar focuses on how the network continues this way and how it is designed musically. It was aimed to attack the examination teams related to Avşar, who lives in the districts of Pınarbaşı, Sarız and Tomarza in Kayseri, which is tried to be carried out in accordance with the descriptive model, one of the qualitative research methods. The obtained training material consists of training, themes and codes, and expression-declaring programs. From the research data, information about what was written about "Avşardade" was obtained from the data obtained from the relevant families and the cremated ones, because of this, it was directed by the relevant person.

Keywords: Lamentation, Women's music, Avşar women, the mourning Avşar women of Kayseri.

Araştırma Makalesi/Research Article Geliş Tarihi/Received Date: 11.10.2022 **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 23.03.2023

* **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü, yaseminbayraktar@msn.com, ORCID: 0000-0001-9148-1003

EXTENDED ABSTRACT

Lamentation in all cultures from past to present is a method of conveying people's feelings and thoughts through regular or irregular melodies in the face of negativities such as death, separation and longing. Lamentations form the memory of the society based on an old past in Turkish culture and contain rich folklore material (Uzunoğlu, 2019: 121).

The tradition of lamenting while performing religious rituals in the past in Turkish society has continued until today and is mainly used in mourning situations such as death and separation. The fact that those who lost their loved ones mostly reveal their inner pain with music and sounds is the reflection of this pain that comes from within them through music.

The tradition of lamenting is used effectively with the lack of development of written literature in Avşar society, which leads a nomadic life, and the active use of oral literature in this direction. The tradition of lamenting is associated with Avşars, Avşars come to mind when it comes to lamenting and even laments are called "Avşar laments" in the literature (Temiz, 2005: 9; Ulaş, 2014: 58). When it comes to lamenting, mostly Avşar laments come to mind and there are many Avşar laments.

The mourners, who are very important in the Avşar society, express their pain in a regular or irregular way, along with the pain they feel in the face of the events they experience. This situation varies according to the events experienced by mourners, and the places and situations they live in. Mourners can also lament through memories of the past and transfer laments from generation to generation from the past to the present.

Avşar society, which has a large population density in Pınarbaşı, Sarız and Tomarza districts of Kayseri, continues the tradition of lamenting today and this tradition is mostly led by female mourners. The mourners lament after the deceased and express their pain in a musical way through laments.

However, in Avşar society, there is no big difference between men and women that will affect the tradition of lamenting socially and socio-culturally. In this direction, the tradition of lamenting in Avşar society is also carried out by men, mostly by female mourners.

Although the number of mourning women, which was quite common in the past, has decreased, they continue to exist. Today, mourning women, mostly old people, are known and known as mourners in their circles. In this direction, the problem sentence of the research is, how is the tradition of lamenting Avşar women living in Kayseri? has been determined. While the universe of the research is composed of mourning women living in Turkey, the sample is composed of the mourning Avşar women of Kayseri.

The aim of the research is to determine how the tradition of lament is transferred from generation to generation in Turkish culture, the current state of the tradition, and how Avşar women carry out and maintain the tradition of lamentation. In this context, the research is considered important in that there is no previous study with women in the Avşar society, who live in Kayseri and can preserve their traditions today.

The descriptive model, one of the qualitative research methods, was used in the study. The descriptive model is one of the scientific methods used to reveal the existing situation. In order to collect data, in-depth interviews were conducted with the mourner Avşar women and a semi-structured interview form was used as a data collection

tool. The data obtained as a result of the interview were created by using the content analysis technique, themes and codes were created, and the findings were tabulated by taking the simple frequency (f) and percentile values (%) of the participants who made the statement. Interviews with the participants on a voluntary basis were recorded and their images were taken.

Avşar women's lamentation as a form of musical expression emerges because they try to convey their feelings about death and similar difficult events through music. The laments include the events experienced by the lamenting woman, the way she communicates with the individuals, the characteristics of the individuals in question, and much more information about the life of the mourner. Women express themselves through music through laments. According to the statements of women, it has been determined that there is a decrease in the number of women who lament and those who continue this tradition compared to previous generations.

Within the scope of the research, when mourners evaluate the laments they sing musically in terms of faith, they state that the tradition of lamenting is actually considered a sin. The lamenting women, who agree that it is considered a sin to hear women's voices by men, state that this situation does not prevent them from lamenting.

It is seen that not only women, who have attributed the role of emotional identity in Avşar society, but also men lament. In the Avşar society, which does not have the stereotype that men do not cry socially, men can also lament in the face of pain and convey their pain with laments, which are a form of musical expression.

Geçmişten bugüne bütün kültürlerde ağıtlar, insanların ölüm, ayrılık, özlem gibi yaşadıkları olumsuzluklar karşısında duygu ve düşüncelerini düzenli ya da düzensiz ezgiler aracılığıyla aktarma yöntemidir. Ağıtlar Türk kültüründe eski bir geçmişe dayanarak toplumun hafızasını oluşturmakta ve zengin bir halk bilim malzemesi içermektedir (Uzunoglu, 2019: 121).

Türk toplumunda geçmişte dinî ritüeller gerçekleştirilirken uygulanan ağıt yakma geleneği günümüze kadar sürdürülmüştür ve günümüzde çoğunlukla ölüm ve ayrılık gibi yas durumlarında kullanılmaktadır. Yakınlarını kaybedenlerin çoğunlukla içlerindeki acıyı müzik ve seslerle ortaya koymaları, içlerinden gelen bu acının müzikle yansımalarıdır.

Acının ve bunun sonucunda ortaya çıkan ağıtların cinsiyet ile ilişkisi bulunmasa da günümüzde bazı toplumlarda ağıt yakma geleneği kadınlara atfedilmektedir. Erkeklerinde ağıt yaktığı bilirse de, ağıtlar çoğunlukla kadınlar tarafından söylenmektedir (Uzunoglu, 2019: 122; Artun, 2006, 1; Şahin, 2012: 196). Bu doğrultuda erkeklerin ağlamasının toplumsal yargılar bağlamında çok uygun görülmemesi, ağıt yakma geleneğinin kadınlar tarafından gerçekleştirilmesi algısını ortaya çıkarmaktadır.

Kayseri'de yaşayan Avşar toplumunun kültüründe ağıt yakma geleneği hala aktif bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Avşar toplumunun üyeleri kendilerini ifade biçimi olarak ağıt yakma geleneğini sürdürmekte ve özellikle kadın ağıtçılar varlıklarını günümüzde de korumaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın örneğini oluşturan ağıtçı Avşar kadınlar ağıt yakma geleneğinin önemli temsilcilerindedir.

Türk Kültüründe Ağıt Kavramı

Türk kültüründe ağıt yakma geleneği bireylerin kendilerini ifade aracı olarak kullandıkları yalnızca edebi sözler içeren şiirlerden ziyade, ezgisel yapıya da sahip olan türküler olarak tanımlanabilmektedir. Geçmişten günümüze Türk kültürünün sahip olduğu ağıtlar bu kültürün aktarımına da olanak sağlamaktadır.

Köksal'a göre (1996: 234) eski Türkler'de dinî özellikler taşıyan ve Orhun Kitabeleri'nde bahsedilen "yuğ" ayinlerinde "yuğcu" ve "sığıtçıların" söyledikleri "sagu" ya bugün; Uygur Türkleri'nde "Mersiye Koşukları", Karaçay Malkar Türkleri'nde "Küv" Azeri Türkleri'nde "Ağı", Türkmenler'de "Ağı" ve "Tavsı", Nogay Türkleri'nde "Bozlaw", Özbek Türkleri'nde "Matemnâme", Kazak ve Kırgız Türkleri'nde "Coktav", Kırım Tatarları'nda "Tagmag", Kerkük Türkleri'nde "Sazlamag" adı verildiği gibi Anadolu Türkleri arasında da "Ağıt yakma", "Sagu sağma", "Sayma", "Ağlatma", "Ağıt etme", "Ölü deşeti" adı verilmektedir.

Ağıt kelimesinin etimolojik olarak *ağlamak* kelimesinden türetildiği düşünülmektedir. "Ağu" ve "sagu" gibi sözcüklerin ağıtlarla ilgili olduğu, "Ağı" kelimesinin günümüz Türkçesinde *acı* kelimesiyle ilişkilendirildiği ve aynı sözcüğün Azeri Türkçesinde *ağlamak* anlamına geldiği, bu doğrultuda *ağıt* kelimesinin de bu kelimelerden türetilmiş olduğu düşünülmektedir (Damacı, 1952: 509; Önal, 2011: 3'ten aktaran Tahtaişleyen, 2013: 6).

Türk topluluklarında ağıtlar farklı isimlerle adlandırılrsa da, temelde acıların ifade aracı olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda Türk toplumunun özellikle ölenleri için yaktıkları ağıtlar, acılarını ifade etme konusundaki davranış biçimleri haline dönüşebilmektedir.

Ağıt kavramı Türk Dil Kurumu sözlüğünde, "ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren söz veya ezgi." (TDK, 2022) olarak tanımlanmaktadır. Ancak ağıtlar yalnızca ölümden duyulan acı sonrasında değil bir özlem ya da yaşanan bir felaket sonrasında da söylenmektedir. Ağıt, ölüm ya da benzeri bir felaket sonrasında

yaşanan üzüntü gibi duyguların düzenli ya da düzensiz bir biçimde söz ve ezgilerle ifade edilme biçimidir (Başgöz, 2008: 76; Elçin, 1992: 310'dan aktaran Güven, 2013: 117).

Ağıt yakma geleneği *ağıtçı* adı verilen bireyler tarafından gerçekleştirilen, şiir ya da ezgisel boyutta gerçekleştirilen kültürel bir ifade aracı görevi görmektedir. Ağıtçıların yaktığı ağıtlar, toplumun sosyolojik ve kültürel normları hakkında da bizlere doğrudan fikir verebilmektedir. Bu doğrultuda ağıtçıların kültürel birikime ve kültürel belleğe büyük ölçüde katkı sağladıkları söylenebilir.

Ağıtlar tarihsel süreç içerisinde değerlendirilecek olursa, ölümlerin arkasından ağlamak amacıyla dövünmek ve şiirsel olarak ifadenin yanında bireylerin kendilerini düzenli ya da düzensiz ezgiler ile ifade etme şekilleridir. Şahin (2014: 40) konuyla ilişkili olarak tarihsel kaynaklar incelendiğinde, ağıt geleneğine ilişkin olan şiirlerin varlığından bahsetmekte ve bu şiirlere eşlik eden bedensel devinimlere ve ağlamalara işaret etmektedir. Ayrıca bu ağlamaların ve bedensel devinimlerin de ağıt olarak adlandırıldığını ifade etmektedir. Türklerde ağıt geleneği Hun ve Göktürk döneminden başlayarak Uygur, Karahanlı, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de kesintisiz olarak devam etmektedir (Bali 1997: 14, Roux 1999: 261-263, Görkem 2001: 35-48'den aktaran Şahin, 2014: 41).

Ağıt yakma geleneğiyle Türk kültüründe bulunan sığır adı verilen av törenlerinde, şölen adı verilen ziyafetlerde, yağ adı verilen yas ve cenaze törenlerinde ozanlar tarafından kopuz eşliğinde toplumun hislerinin dile getirildiği bilinmektedir ve özellikle ölünün başında gerçekleştirilen ağıt yakma geleneğinin de ozanlık geleneğiyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Temiz, 2005: 23). Bu doğrultuda Türk kültüründe ağıt yakma geleneğinin ozanlık geleneğiyle bağlantılı olarak ortaya çıktığı söylenebilmektedir.

Eski Türklerde toplumun ölünün arkasından ağıt yakması ve ölünün iyi özelliklerinin ağıtçı tarafından söylenmesi bu toplumda ağıt yakma geleneğinin geçmişte de var olduğunu göstermektedir. Böylece Türklerde gerçekleştirilen yas törenleri dinî amaçla gerçekleştirilen yağ törenlerinden başlayarak süregelen, ancak geçmişten günümüze dek süren toplumsal ve sosyokültürel yapılarıdaki değişimler sonucunda, ağıt yakma geleneği de varlığını değişim göstererek korumuş ve yaşatılmaya devam etmiştir.

Avşar Toplumuna Tarihsel Bakış

Avşarlar, Oğuz Han'ın ikinci eşinden olan üçüncü oğlu Yıldız Han'ın en büyük oğlu olan Avşar'dan gelmektedir. Avşarlar, Oğuzların 24 boyu arasında sayıca çok olmasının yanında oynadığı tarihi rol bakımından oldukça önemli bir boyudur (Altınkaynak, 1997: 2). Altınkaynak (1997: 3) çalışmasında *Avşar* kelimesinin ilk olarak İslam kaynaklarından Makdisi'de "Türk toprakları hududunda bir köy adı olarak görmekteyiz" şeklinde yer aldığını ifade etmektedir.

Avşar kelimesinin anlamı ise çevik, vahşi hayvan avına hevesli anlamına gelirken, Ebul-Gazi Hana göre işini çabuk gören; demektir (Sümer, 1991: 160'dan aktaran Ulaş, 2014: 40). Bununla birlikte, Yazıcıoğlu Ali, "cüst-u çalak ve ava, canavara ve kuşa hevesli", Wambery, "toplayıcı ve zaptiye neferi, mübaşir", G. Nemeth de Kırım Kazan Türkçesinde *Avş* fiilinin "müsaade etmek ve itaat etmek" anlamında olduğunu dolayısıyla Avşar'ın "itaatli" anlamında olduğunu belirtmektedirler (Aktaran Yağmur, 1993: 13-14).

İslam öncesinde yarı göçebe yarı yerleşik durumda olan Türkler, Orta Asya'da ve Ön Asya'da yaşıyorlardı. İslamiyet sonrasında Selçuklu Devleti ile birlikte şimdiki İran, Suriye, Irak bölgelerinde büyük bir güç oluşturmuş, 1071 yılından itibaren Türkmen boyları ile birlikte Anadolu'ya akın akın gelmeye başlamışlardır. Ancak Büyük

Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmasıyla birlikte beylikler oluşmuş, bölgesel savaşlar ve çekişmeler yaşanmıştır (Kekeç, 2018: 4).

Anadolu'da oluşan beyliklere bakıldığında Avşarların oluşturduğu en güçlü beylik Karamanlılar diğer adıyla Karamanoğulları'dır. Bununla birlikte Dulkadiroğulları Maraş ve çevresinde, Alaiye Beyliği şimdiki Alanya çevresinde, Germiyanogulları ve İnançoğulları ise Ege çevresinde hüküm süren Avşar beylikleridir. Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethinden sonra Anadolu beyliklerini ortadan kaldırıp tek güç haline gelmiş, böylece Avşarlara ait olan beylikler de Osmanlı topraklarına katılmıştır (Kekeç, 2018: 5-6).

18. ve 19. yüzyıllarda Avşar toplumuna mensup bir grup, diğer Türkmen boylarını ve kervanları yağmalamış ve yerleşik hayata geçmiş olanlara karşı tehdit oluşturmuştur. Osmanlı Devleti de bu durumu düzenlemek adına, Avşarları yerleştirip, toprağı işleme ve vergi uygulamalarını gerçekleştirmek için Avşar toplumunu iskân politikasına tabi tutmuştur. Ancak göçebe olan ve hayvancılık yapan Avşar toplumu tarım hakkında bilgi sahibi olmadığından, yerleşik yaşama karşı çıkıp Osmanlı Devleti ile çatışma haline girmiştir (Kekeç, 2018: 7).

Osmanlı Devleti'nin iskân politikası uygulamalarına tabii tutulan Avşar toplumu Anadolu topraklarında farklı bölgelere yerleştirilerek özellikle eskiden yaylak olarak kullandıkları Kayseri ve çevresinde yoğunlaşmışlardır. Yine Osmanlı Devleti'nin iskân politikaları sonucunda Kafkas topraklarından gelen Çerkez halkının da Uzunayla topraklarına yerleştirilmesiyle Avşar-Çerkez çatışmaları çıkmaya başlamıştır.

Dadaloğlu, Uzunayla'nın Çerkezlere verilmesinden sonra üzüntüsünü,

“Bugün bir rüya gördüm
Eskisinden beter derdim
Uzunayla dede yurdum
Çerkez kazık çaktı m'ola

Dadaloğlu'm oldum yetim
Nerde kaldı gök kır atım
Melül olan aşiretim

Avşarlık'tan bıktı m'ola” şeklinde dile getirmiştir (Kekeç, 2018: 22). Üzüntüsünü dile getiren Dadaloğlu, Avşarlara ait olan toprakların başka bir halka tahsis edilmesinden büyük üzüntü duymuş ve Avşar aşiretinin bu durumdan mustarip olduğunu dile getirmiştir. Ancak bir süre devam eden Avşar-Çerkez çatışmaları sonradan birbirlerini kabullenmeleriyle birlikte iki farklı halkın yaşantıları da uyumlu bir hale dönmüştür.

Türkiye haritasının hemen hemen her yerinde Avşarları bulmak mümkündür ancak özellikle Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçeleri Avşarların yoğun olarak yaşadıkları yerlerdir. Kayseri'de yaşayan Avşarlar eski töre ve adetlerini korumaktadırlar. Bunun nedenini de burada yaşayan Avşarların en son yerleşik hayata geçmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Yağmur, 1993: 43).

Avşarlarda Ağıt Yakma Geleneği

Göçebe bir yaşam süren Avşar toplumunda yazılı edebiyatın gelişmeyişi ve bu doğrultuda sözlü edebiyatın aktif olarak kullanılmasıyla ağıt yakma geleneği etkili bir biçimde kullanılmaktadır. Konuyla ilgili olarak Ulaş (2014: 51) ağıt yakma geleneğinin sözlü iletişimin zamanla süreklilik göstererek gelenek halini almasıyla ortaya çıktığını ve kendi içerisinde belli kurallar çerçevesinde gerçekleştirildiğini belirtmektedir.

Ağıt yakma geleneği Avşarlar ile bağdaştırılmakta, ağıt denilince akla Avşarlar gelmekte ve hatta ağıtlar literatürde “Avşar ağıtları” olarak adlandırılmaktadır (Temiz, 2005: 9; Ulaş, 2014: 58). Ağıt dendiğinde de çoğunlukla akla Avşar ağıtları gelmektedir ve birçok Avşar ağıdı bulunmaktadır.

Ağıtların özel bir yerinin bulunduğu Türk dilinin, canlılığını korumasında Avşarların büyük bir önemi bulunmaktadır. İskân, isyan ve aşiret kavgaları gibi konulardan dolayı Avşar toplumunun hayatlarında oldukça fazla acı yaşamaları ağıtlarını beslemiş, zenginleştirmiştir ve geleneği doğurmuştur. Avşar toplumu acılarını ağıtlarla dile getirmişlerdir (Çağınlar, 1999: 24).

Ağıt yakma geleneği, bireylerin ölüm ve ayrılık hali gibi durumlarda yaşadıkları acılarını müzik bağlantısıyla sözlü bir biçimle ağıtlar yoluyla aktarmalarıyla gerçekleşmektedir. Ağıt yakan kişilere toplum tarafından ağıtçı adı verilmektedir. Ağıtçılar yaktıkları ağıtlar ile tanınmış kişilerdir ve toplum tarafından ağıtçı olarak kabul görmektedirler. İçlerinde yaşadıkları duygu ve düşüncelerini, acılarını müzikle ağıt yakarak ifade etmektedirler.

Avşar toplumunda oldukça önemli olan ağıtçılar, yaşadıkları olaylar karşısında içlerinden gelen acı ile birlikte düzenli ya da düzensiz bir biçimde ezgisel olarak acılarını dile getirmektedirler. Bu durum ağıtçıların yaşadıkları olaylara, yaşadıkları yerlere ve durumlara göre değişiklik göstermektedir. Ağıtçılar geçmişteki hatıralar vasıtasıyla da ağıt yakabilmekte ve ağıtları geçmişten bugüne nesilden nesile aktarabilmektedirler.

Avşar toplumunda ağıt yakma geleneği maddi karşılık beklemeden sürdürülen bir gelenektir. Ağıtçılar para karşılığında ağıt yakmamaktadırlar. Ağıtçılık bir meslek olarak düşünülmemelidir.

Ağıt yakma geleneği geçmişteki kadar sürdürülmesine de, ağıtçılarda büyük oranda azalma olsa da Avşar toplumunun yaşadığı bölgelerde bu gelenek devam ettirilmiştir. Özellikle yaşlı olan kadın ağıtçıların koruduğu bu gelenek Avşarlar tarafından nesilden nesile aktarılmakta ve varlığını sürdürmektedir. Günümüzde Avşar toplumunda ağıt yakma geleneği Avşarların çoğunlukla yaşadığı Çukurova ve Kayseri yöresinde sürdürülmektedir.

Kayseri’de Ağıt Yakan Avşar Kadınların Bugünü

Kayseri’nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde büyük bir nüfus yoğunluğuna sahip olan Avşar toplumu, ağıt yakma geleneğini günümüzde de sürdürmekte ve bu geleneğe çoğunlukla kadın ağıtçılar öncülük etmektedir. Ağıtçı kadınlar ölenin arkasından ağıtlar yakmakta, yaşadıkları acıyı ağıtlar vasıtasıyla müzikal bir biçimde ifade etmektedir.

Ancak Avşar toplumunda kadın ve erkek arasında toplumsal ve sosyokültürel olarak ağıt yakma geleneğini etkileyecek büyük bir farklılık bulunmamaktadır. Bu doğrultuda Avşar toplumunda ağıt yakma geleneği erkekler tarafından da gerçekleştirilmekte olup çoğunlukla kadın ağıtçılar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Avşarlarda kadın ağıtçılar birçok acının ardınlar hislerini ifade edebilmek için ağlamakta ve çoğunlukla ölüm gibi acı kayıpları üzerine ağıtlar yakmaktadırlar. Müzikal ifade biçimi olarak ağıtları kullanan Avşarlarda bir gelenek olarak sürdürülen ağıt yakma, kadınların içlerinden gelen duygularını yansıttıkları ezgilerdir. Hatta bu ezgiler o kadar etkileyicidir ki kişilere özel olarak yazılan bu ağıtların dilden dile dolaştığı, herkes tarafından öğrenildiği ve hatta ağıt literatürüne girdiği söylenebilmektedir.

Ağıtçı kadınlar, birçok nedenden dolayı ağıt yakabilmektedir. Ancak ağıtların sözleri incelendiğinde çoğunlukla bir ölünün arkasından onunla yaşadıkları olayları, ölen kişi hakkındaki olumlu düşüncelerini, ölmesine neden olan olayları ve durumları müzikal yapıya uygun olarak anlatmakta, konu etmektedirler.

Geçmişte oldukça yaygın olan ağıtçı kadınlar sayıları azalsa da varlıklarını sürdürmektedirler. Günümüzde çoğunlukla yaşlılardan oluşan ağıtçı kadınlar, çevrelerinde ağıtçı olarak tanınmış ve bilinen kişilerdir. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi, Kayseri'de yaşayan ağıtçı Avşar kadınların ağıt yakma geleneği nasıldır? olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın amacı, Türk kültüründe ağıt yakma geleneğinin nesilden nesile nasıl aktarıldığı, geleneğin bugünkü durumu, Avşar kadınların ağıt yakma geleneğini nasıl gerçekleştirdikleri ve sürdürdüklerinin tespit edilmesidir. Bu bağlamda araştırma Kayseri'de yaşayan ve geleneklerini günümüzde de koruyabilen Avşar toplumundaki kadınlarla daha önce gerçekleştirilen bir çalışma bulunmaması açısından önemli görülmektedir.

Saha Çalışması Sürecinde Yaşananlar

Araştırma kapsamında saha çalışmasında, ağıt yakan kadınların ağıt üretimine ilişkin kültürel, sosyolojik, toplumsal bağlamdaki görüşlerini acılarının olmadığı biz zamanda öğrenebilmek adına araştırmacı tarafından cenaze dışı bir zamanda görüşmeler yapılması uygun görülmüştür. Kadınların görüşmeler sırasında dahi acılarının tazelenildiği görülmüş ve zor bir saha çalışması süreci gerçekleştirilmiştir. Acılarını tekrar yaşayan kadın katılımcılar yine de hoşgörü içerisinde araştırmacının sorduğu soruları yanıtlamış, ağıtlarını seslendirmişlerdir.

Kadın katılımcıların ağıt yakarken geçmişte yaşadıkları olayları, kayıpları hatırlamaları ile ağlamaya başlamaları ve ağıtlarını gözyaşı dökerek söyledikleri görülmüştür. Yaşamlarında karşılaştıkları olaylar sonucu ağıt yakan kadınların üzüntülerini hatırlamaları araştırmacının vicdani olarak yaşadığı olumsuzluklar içerisinde. Araştırmacının sorduğu sorular karşısında kadın katılımcıların üzüntü içerisinde kalmaları, seslendirdikleri ağıtlar, ağıtların hikayeleri ve verdikleri yanıtlar araştırmacıyı da üzmüş, derinden etkilemiştir.

Saha çalışması sırasında ağıt yakan kadınların ailesinde ve çevresinde dile getirilen başka bir durum da ağıt yakma geleneğinin kadın katılımcılarda yarattığı bazı olumsuzlukların bulunduğu. Kadınların yaşadıkları olayları ağıtlar yoluyla hatırlayarak tekrar etmeleri ya da başka ağıtlar yakmaları onları yalnızlaştırmakta ve içlerine kapanmalarına neden olduğu söylenmektedir.

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel modele yer verilmiştir. Betimsel model var olan durumu ortaya koymak adına başvurulan bilimsel yöntemlerdendir. Veri toplamak amacıyla beş ağıtçı Avşar kadınla farklı zamanlarda derinlemesine görüşme yapılmış ve veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak, tema ve kodlar

oluşturulmuş, ifade bildiren katılımcıların basit frekans (f) ve yüzdeler (%) alınarak bulgular tablolaştırılmıştır. Gönüllülük esasına uygun olarak katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler kaydedilmiş ve görüntüleri alınmıştır.

Çoğunlukla kadınların ağıt yakma geleneğini sürdürdükleri düşünüldüğünde, bu kültür gelecek nesillere kültürel aktarım yoluyla aktarılmakta ve kadınlar bu süreçte aktif olarak rol oynamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan ağıtçı kadınlar oluştururken örneklemini ise Kayseri’de yaşayan beş ağıtçı Avşar kadın oluşturmaktadır.

BULGULAR

Bu bölümde katılımcılardan elde edilen görüşler içerik analizine tabi tutulmuştur. Ortaya çıkan tema, kod ve katılımcı sayılarının yüzdeler (%) ve basit frekans (f) değerleri alınarak tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1. Ağıt Yakma Geleneğinin İnanç Boyutuna İlişkin Kadın Katılımcı Görüşleri.

Tema	Kod	Katılımcılar	f	%
İnanç boyutu	Ağıt yakmak günahtır	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Günah olsa da akla gelmez	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Avşarlarda gelenektir	K3	1	20
	Kadın sesini erkeklerin duyması günahtır.	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Yalnızca kadınlar arasında ağıt yakılır	K1, K2, K3, K4, K5	5	100

Tablo 1’de ağıt yakma geleneğinin inanç boyutuna ilişkin olarak ağıtçı kadın görüşleri analiz edilmiştir. İnanç boyutu temasına göre; ağıtçı kadınların 5’i (%100) ağıt yakmanın günah olduğunu, 5’i (%100) günahın akla gelmediğini, 1’i (%20) Avşarlar’da gelenek olduğunu, 5’i kadın sesini erkeklerin duymasının günah olduğunu ve 5’i (%100) de yalnızca kadınlar arasında ağıt yakıldığını belirtmiştir. Bazı ağıtçı kadın görüşleri şu şekildedir:

K5; “Günah derler, bir de eskiden genç ölene ana baba gardaşı çırpını çırpını ağlardı. Öyle ağlamak günahımış. Gızım yanarsan estağfur tövbe günah mı aklına geliyor? Gencin ölmüş günah mı aklına geliyor? Cehennem mi aklına geliyor? Eskiden ağlamazsa oğlu öldü de, kızı öldü de ağlamadı derlerdi. Şimdi ilaç veriyolar birşeyi bilmiyollar. Birde erkeğin yanında oturulmaz dirler. Biz onu bilmiyoz. Çekinen oturmayan onu bilenlerde var ama oda benim gardaşım, oğlum diyom oturyom.”

K4; “Günah diyorlar. Bağırarak ağlama diye ama bu eskiden beri gelenek. Aslında içime atamıyorum ben. Zaten gelenek diye de günah ney düşünülüyor. Her yerde de söylemem zaten çok yakınım olmadıkça. Bide erkekler duymasın derler. Doğru bu. Ağlayacaksın anana babana gözyaşın damlayarak ağlayacaksın. Bağırıp, isyan ederek ağlamayacaksın.”

K2; “Cenazelerde ağlamanın günahı var tabii. Televizyonda da söylüyolar feryat ederek ağlamak günah diye. Eskiden sesi güzel diye her yere götürürlerdi beni. Ama hoca günah diyor. Ağıt eden kadın ölmeden önce tövbesini etsin diyor. Çok ağıt söyledim cenazelerde. Gençliğimde çok ağladım ne bileyim farkında değilim ki. Şimdi kendi kendime ağlıyom. Erkeklerin yanında söylemek de günah.Ya yaaaa yaa çok günah. Ahrette de dilini keserlermiş. Ondan hep kadınların arasında bir odada söyledim.”

K3; Günah tabii biliyom ama ağlıyon işte. Mecbur ağlıyon. İçin yanınca ağlıyon işte. Ama Allah’a karşı gelmek için değil. Bizim burda kadın erkek karışık da söylenir aslında. Kadınlar topluluğu oluşur ama bizde düğünde,

cenaze de kadın erkek karışık gibi olur. Bizde bir bütünlük olur, bizde birlik olur. Ben erkeklerin içinde de söylerim. Gurban şu adam ölmüş hadi söyleme (Eşinden bahsediyor).”

Tablo 2. Ağıt Yakma Geleneğinin Aktarım Boyutuna İlişkin Kadın Katılımcı Görüşleri.

Tema	Kod	Katılımcılar	f	%
Geleneği öğrenmek	Geleneği annemden öğrendim	K1, K2, K3, K4	4	80
	İçimden geliyor	K1, K3, K5	3	60
Kültürel aktarım	Kimse ağıt yakmın istemem	K1, K2, K3, K5	4	80
	İçten gelince ağlanır	K1, K2, K4	3	60
	Gelenek sürsün isterim	K1, K3, K4	3	60
	Ağıt yakan çok kalmadı	K1, K2, K3, K4, K5	5	100

Tablo 2’de ağıt yakma geleneğinin aktarım boyutuna ilişkin olarak ağıtçı kadın görüşleri analiz edilmiştir. Geleneği öğrenmek temasına göre; ağıtçı kadınların 4’ü (%80) geleneği annesinden öğrendiğini ve 3’ü (%60) bu geleneği öğrenmediğini, içinden geldiğini belirtmiştir. Kültürel aktarım temasına göre; ağıtçı kadınların 4’ü (%80) kimsenin ağıt yakmasını istemediğini, 3’ü (%60) içten gelince ağlandığını, 3’ü (%60) bu geleneğin sürmesini istediği ve 5’i (%100) de ağıt yakan kadınların çok kalmadığını belirtmiştir. Bazı ağıtçı kadın görüşleri şu şekildedir:

K5; “Öğrendim mi kızım. Öğrenme mi var. İçin yanıyor. Gardaşım öldü. Ben 14 yaşındaydım gardaşım öldü. Anam ağlardı bende ağlardım gonu gomşu gelirdi. Herkeş gelirdi. Onun ölüsü ölmüş. Onun ölüsü ölmüş. Vezir ebe vardı. Onun kaç tane oğlu ölmüş o anamın yanına gelirdi.o ağlardı anam ağlardı. Birbirlerinin acısını öyle alırlardı.”

K1; “Annemden öğrendim. Annem evvelden yakarmış öyle söylerdi. Bende ondan öğrendim. Gardaşım demiş ki o demiş ellerin çalalarıyla geziyor ben ona bir ağıt yakayım da sen anla demiş: arkamdan “*Bekir çavuşun gızısın, giyme ellerin çalasını, sırtına fistonluk al da, ben vereyim parasını.*” demiş annem. Bana kızmış. Gel derdi. Çocuk çoktu, gidemezdim. Nasıl gideyim?”

K2; “Annem söylerdi. Bacım söylerdi. Gardaşım söylerdi. Bir senelik gelindi, gardaşım söylerdi. Kökümüz söylerdi yani. Ben de bacım öldükten sonra açıldım.”

K3; “Annem tarafında var gurban ama insanın içinden gelmesi gerek. Öğrenilen birşey değil bu. Nasıl düzdüreceksin içinden gelmeden? İçinden gelecek. Gardaşım öldü, dayılarım öldü, gocam öldü. İçim yanıyor söylüyom.”

Tablo 3. Ağıt Yakan Kadınların ve Ağıt Yakılan Kişinin Kimliğine İlişkin Katılımcı Görüşleri.

Tema	Kod	Katılımcılar	f	%
Ağıt yakan kadının kimliği	Ağıtçı olarak bilinirim.	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Ün salmıştım.	K1, K2, K3, K5	4	80
Ağıt yakılan kişi	Tanıdığım kişilere ağıt yakarım	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Tanımadığım kişilere ağıt yakamam	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Başkaları tarafından yakılmış meşhur ağıtlar var	K1, K2, K3, K4, K5	5	100

Tablo 3’de ağıt yakan kadınların ve ağıt yakılan kişilerin kimliğine ilişkin olarak ağıtçı kadın görüşleri analiz edilmiştir. Ağıt yakan kadının kimliği temasına göre; ağıtçı kadınların 5’i (%100) ağıtçı olarak bilindiğini ve 4’ü (%80) ün salmış olduğunu belirtmiştir. Ağıt yakılan kişi temasına göre; ağıtçı kadınların 5’i (%100) yalnızca tanıdığı

kişilere ağıt yaktığını, 5'i (%100) tanımadığı kişilere ağıt yakamadığını ve 5'i (%100) de başkaları tarafından yakılmış meşhur ağıtlar olduğunu belirtmiştir. Bazı ağıtçı kadın görüşleri şu şekildedir:

K5; “Ağıtçı kadın olarak bilirim. Ölüye hep beni çağırırlar. Beni görünce bile hemen ağlamaya başlarlar. Akrabalarımızın ölüsüne giderdik biz. Elin ölüsüne ağlanmaz ki, yakının olacak ki ağlayasın. Bi de başkalarına yazılmış yıllardır söylenen ağıtlar var. Onlar da söylenir.”

K2; “Sesim güzel diye her yere götürürlerdi. Ün salmışıydım evet. Ama yabancı yerlere değil. Akrabalara giderdik. Yabancıya insan ağlayamıyor. Aslını bilmiyon, kökünü bilmiyon, neslini bilmiyon. Yiğit mi öldü?, Filan mı öldü? Yaralı mı? Yarasız mı? Orasını bilemediğin için Allah korusun kendi bedeninden birine bir şey oldumu Allah ciğer yakmasında ne dediğini bilmen. Coşan. Yadırgı ölüye ne diyicin de ağlicin? Evvelden ihtiyar bir nene vardı Kamer kadın derlerdi. Onun ağıdı. Ünlü bir avradı. Çerkezler demişlerkine. Bir ağıt et diye cenazelerine çağırılmışlar. Tüzgün köyünden. Aslını bilmediğin ölüye ağlanmazki Kamer kadın da demiş ki: “*ne diyemde ne ağlayam, ölü bizden olmayışın, bir Çekezle adam mı ağlar, hepi birden ölmeyince.*” O hesap aslını bilmediğin ölüye ağlanmaz.”

K3; “Ağıt yakarken. Başka şeyleri düşünmekle olmaz. Komşum ölse mesela kendi ölenlerim aklıma gelir ona ağlarım.”

Tablo 4. Ağıt Yakma Geleneğinin İcra Ortamlarına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar	f	%
İcra ortamları	Köy cenazeleri	K1, K2, K5	3	60
	Yakınların cenazeleri	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Kına törenleri	K1, K2, K5	3	60
	Asker uğurlaması	K1, K2	2	40
	Kendi kendime (evde, yaylada...)	K1, K2, K4, K5	4	80

Tablo 4’de ağıt yakma geleneğinin icra ortamlarına ilişkin olarak ağıtçı kadın görüşleri analiz edilmiştir. İcra ortamları temasına göre; ağıtçı kadınların 3’ü (%60) köy cenazelerinde, 5’i (%100) yakınlarının cenazelerinde, 3’ü (%60) kına törenlerinde, 2’si (%40) asker uğurlamasında ve 4’ü (%80) kendi kendine evde ya da yaylada ağıt yaktığını belirtmiştir. Bazı ağıtçı kadın görüşleri şu şekildedir:

K1; “Köyden köye yakın akraba olunca her yere gidiyorduk. Ama tanımadığımız bir başkasına gitmiyorduk. Birde asker, cenaze, gelin, ayrılık her şeye söylerim. Birine kızarım söylerim. Ama daha çok cenazelerde efkarlıyken söylerim. İçlendiğim zaman söylerim. Dağa gider, yaylaya çıkar söylerim. Askere gidene söylerim. Bir ölüye has değil. Adamın yiğitliğine söylenir. Cesurluğuna, babayiğitliğine, efendiğine, yakışıklılığına her şeye söylenir. Bir cenazede değil.”

K2; “Sesim güzeldi köyden köye her cenazeye giderdim. Burda da aklıma gelirse ağıt yakarım tabii. Cenazelerde de söylerim. Kına da da söylerim. Askere söylerim: “*Baba kızın çok muydu? Bir kız sana yük müydü? Kör olası emmilerim, bir oğlunuz yok muydu?*” Kına da söylenir bu. Avşar kına ağıdı. Kız övmesi derdik.”

K5; “köydeki cenazeye çağırılmazlardı. Zaten sen duraman giden. Eskiden yakın köylere giderdik. O zaman taksit ney mi vardı? Yörüyü yörüyü köylere giderdik. Orda ölü ölmüş diye. Akraba olmasa da olur. Senin akraban ya sen gidiyon. Senin yanına bu da düşer, ben de düşerim, oda düşer (yanındakileri işaret ediyor) otuz kırk avrat yörüyü yörüyü giderdik. Toplanır giderdik. Yalnız salmamak için giderdik. Birde düğün oldumu kına yakarlardı

kıza. Kınadan sonra yakında bir genç ölüsü ölmüş. Filancanın ağdını söyleyin dellerdi. Bilenler oturur söylerlerdi. Kına yandı ya, bu seferde arkasında ölüye ağlaşırlardı. Şimdi kınanın seyri ney? Ölünün seyri ney?”

Tablo 5. Ezgi ve Söz Üretimine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar	f	%
Ezgili üretim	Havasız içimden gelir	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Acıyla içimden gelir	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Nasıl yapsam diye düşünmem	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Söyleyenlerden öğrenirim	K1, K5	2	40
	Yetenekliyim	K2, K3, K5	3	60
Sözel üretim	İçten geliyor.	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Yaşanmışlıklar etkiliyor.	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Yaşanan acı etkiliyor.	K1, K2, K3, K4, K5	5	100

Tablo 5’de ezgi ve söz üretimine ilişkin olarak ağıtçı kadınların görüşleri analiz edilmiştir. Ezgili üretim temasına göre; ağıtçı kadınların 5’i (%100) havasızın içinden geldiğini, 5’i (%100) acıyla içinden geldiğini, 5’i (%100)nasıl yapsam diye hiç düşünmediğini, 2’si (%40) söyleyenlerden öğrendiğini ve 3’ü (%60) yetenekli olduğunu belirtmiştir. Sözel üretim temasına göre; ağıtçı kadınların 5’i (%100) içten geldiğini, 5’i (%100)yaşanmışlıklardan etkilendiğini ve 5’i (%100) yaşanan acının etkilediğini belirtmiştir. Bazı ağıtçı kadın görüşleri şu şekildedir:

K1; “Havasız ağdın dadı olmaz. Annemden bellediğim aklıma geliyor. Annemden öğrendiğim müzikler aklımda onu söylüyom. Aslında için acıyor. Söylüyom. Sözler de içten geliyor yavrum. Birlikte olacaksınız. Oturup, kakıp yemek yiyeceksin. Görmeyince bir şey söyleyemiyorsun.”

K4; “Düşünerek söylemiyosun aslında. Allah vermesin o ortamda acıyla öyle bir geliyor ki içinden. Aklına gelmez bir şey. Gözün görmez. Ben aman bunu nasıl söylüyorlar derdim. Ama için yanınca söylüyormuşsun. Sözleri de içinden geliyor. Yaşadığını anlatıyorsun aslında.”

K5; “Şimdi mesela ben Boran’ın öldüğünü bilmem. Bizden yaşlılar yaylalarda söylerlerdi. Ben de onlardan duyup söyledim. Mesela birilerinin ağdını vardır. Kim yaktıysa ona göre söylerim. Her ağdın bir ezgisi var. Kendi ağıtlarımı ben söylerim aklıma gelir içimden gelir yakarım. Eskiden unutmuyordum da şimdi söylediğim ezgileri, acarları unuttuyom. Onlarda öyle içimden geliyor.”

Tablo 6. Ağıt Yakma Geleneğinde Toplumsal Cinsiyet Algularına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar	f	%
Kadınlar ağıt yakar	Avşarlarda kadın erkek ayrımı yoktur	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Yadırganmaz	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Ağıt yakmak gelenektir	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
Erkekler ağıt yakar	Avşarlarda erkekler de ağıt yakar	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Yadırganmaz	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
	Ağıt yakmak gelenektir.	K1, K2, K3, K4, K5	5	100
Cinsiyet ayrımı yoktur	Acıda cinsiyet ayrımı olmaz	K1, K2, K3, K4, K5	5	100

Tablo 6’da ağıt yakma geleneğinde toplumsal cinsiyet algularının olup olmadığına ilişkin olarak ağıtçı kadın görüşleri analiz edilmiştir. Kadınlar ağıt yakar temasına göre; ağıtçı kadınların 5’i (%100) Avşarlar’da kadın erkek ayrımının olmadığını, 5’i (%100) kadınların ağıt yakmasının yadırganmadığını ve 5’i (%100)ağıt yakmanın bir gelenek olduğunu belirtmiştir. Erkekler ağıt yakar temasına göre; ağıtçı kadınların 5’i (%100) Avşarlar’da

erkeklerin de ağıt yaktığını, 5'i (%100) erkeklerin ağıt yakmasının yadırganmadığını ve 5'i (%100) ağıt yakmanın Avşar kültüründe bir gelenek olduğunu belirtmiştir. Cinsiyet ayrımı yoktur temasına göre; ağıtçı kadınların 5'i (%100) acıda cinsiyet ayrımının olmadığını belirtmişlerdir. Bazı ağıtçı kadın görüşleri şu şekildedir:

K1; “Kadınlarda erkeklerde söyler. Acıyı duyan söyler. Avşarlarda öyle ayrım yok. Bizde kadın önde gelir, kadın erkekten önde gelir. En basiti başkaları ayrı oturur biz Avşarlar ayrı oturmayız. Hanım kelimesi nereden gelir? Oğuz Han’dan bak şimdi: “ben sizin Han’mızım oda benim Han’ım.” hanım ordan kalmış. Türk kültüründe kadın daha önde gelir.”

K2; “Erkeklerin de içinden gelir ağıt yakar. Erkek niye ağlamasın. Bir şehit oldu. Millet yandı, yakıldı. Çok ağıt eder Avşar erkekleri. Ölü olunca nasıl bir ağıt? Nasıl bir ağıt?”

K4; “Erkeklerde söyler. Kadına has değil. Babam öldüğünde abim babama ağıt düzmüş mesela. Özellikle Kızılören ve Hasırcı’da çok söylerler. Bizde, Avşarlarda öle bir şey yok, ayrım yoktur.”

K5; “Eski adamlarda var. Erkeklerde ağıt yakar. Onun da kızı ölmüş oğlu ölmüş. Çoluk çocuk ölmüş. Bir gari, bir goca galmış. Issız evin içinde. Ne yapacak ağlar övkesini boşaltır. İçinden gelirse herkes ağlar.”

Tablo 7. Avşar Kadınların Müzikal İfade Biçimi Olarak Yaktıkları Ağıtların

Ağıtçı Kadın	Ağıtçı Kadınların Müzikal Üretimleri
K1	
K2	
K3	
K4	
K5	

Tablo 7’de görüldüğü gibi; görüşme yapılan Avşar kadınların yaktıkları ağıtlar dikte edilmiş. Ağıt yakan kadınların müzikal olarak üretimi yukarıda yer alan ezgilerle gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Ağıtçı kadınlar, oluşturdukları bu cümleleri her satır için tekrarlayarak ağıtlarını gerçekleştirmekte ve sonlandırmaktadırlar. Ürettikleri ağıtların sözlerini yukarıda bulunan ezgiler ile söylemektedirler. Kadın katılımcıların serbest yapıya sahip olan ve belli bir ritmik özelliği bulunmayan ancak müzikal yapıya uygun bir şekilde söyledikleri ağıtlar, ağlamaklı ve acılı bir biçimde gerçekleştirilmektedir.

Katılımcı kadınların kendilerine ait ağıt örneklerinin sözel içeriklerine yer verilecek olursa, kadın katılımcıların ölüm üzerine ağıtlar yaktıkları, bununla birlikte kadın katılımcıların ölüm dışı konularda da ağıtlar yaktıkları söylenebilir. Bazı örnekler şu şekildedir;

K1; “Bana ait olan bir ağıt söyleyeyim. Biz Adana’ya göçmüştük. Oraya bir bölük davar götürdük. Eski yere vurmuşlar. Abim davarı kırdı. Davarı kırınca annem davarı kesti kesti sattı. Parayınan, yarmaynan, bulgurunan. Ahırda camızlarımız öldü. Ben o zaman küçüktüm. Bize biri hu verdi. Orda onun ağıdını söylemişdim.

Davarlarım bölük bölük,
Ciğerleri delik delik,
Anan ne yüzünen varsın
Bir tek kel danası galık.

Kara tekem ığır ığır,
Mor gısırim uğur uğur,
Yılmaz koçu koyalarda,
Davarın içine koyur.

Kara tekem gelir dağdan,
Kuyruğu görünmez yağdan,
Biz temmuzda galıcıyık,
Yer arıyok buralardan.”

K3; “Erkek kardeşime dediğimi deyim.

Oy gardaşım oy gardaşım,
Kekilleri tel gardaşım,
Mersin bizim nemiz olur,
Gel evinde öl gardaşım.

Uzadı mersinin yolu,
Garardı gardaşın golu,
Yiğit diye getirişin,
Bayınmışmı eroluru.

Gız Aynur gözüme bakma,
Anan baban gelmedimi,
Gadasınaldığım dezzem,
Dayıların ölmedimi.

Cengizim gadanalım
Dayın hastanede yatar
Ben ona ne demem ki
Yatağı kapıya atar.

Yusuf dayım suya de,
Düşmandan haşın alırdı,
Hüsmeden dayımın oğlu bize,
Gardaşım olsa gelirdi.

Memmed Ali Durdu dayım,
Onlarda salından dutsun,
Hiç vicdanın yok mu doktor?
Verinde hapını yutsun.”

K4; “Anneme söylediğim var. Onu söyleyeyim.

Benim kimsem yok diyordim,
Şunun eltisi var benim,
Gadanalım gelin anam,
Daha sana neler derim.

Oruralım bölük bölük,
Ağlayalım soluk soluk,
Ben ölürüm dayımoğlu,
İçliğin kilidi gelin.

Öpmemki elin elini,
Bana gelin anam gelsin,
Kız ne duruyon burada,
Galk bacım mezara gidek.”

SONUÇ ve ÖNERİLER

Avşar kadınların müzikal ifade biçimi olarak ağıt yakmaları, ölüm ve benzeri zorlu olaylar karşısında olan hislerini müzik aracılığıyla aktarmaya çalışmalarından dolayı ortaya çıkmaktadır. Ağıtlar, ağıt yakan kadının yaşadığı olayları, bireylerle olan iletişim biçimini, konu edilen bireylerin özelliklerini ve ağıtçının yaşamıyla ilişkili olarak daha birçok bilgiye yer vermektedir. Kadınlar ağıtlar üzerinden kendilerini müzikle ifade etmektedir.

Kadınların ifadelerinde göre geçmiş nesillere kıyasla ağıt yakan kadınların ve bu geleneği sürdürenlerin sayısında azalma olduğu belirlenmiştir. Konuya ilişkin olarak Doğuş Varlı, Beşiroğlu ve Gözaydın (2007: 32) yaptıkları çalışmada çoğunlukla ağıtların elli yaş üzeri kadınlar tarafından gerçekleştiriliyor olduğunu, bu durumu kültürel değişime-dönüşüme bağladıklarını ve köylerden kentlere olan göçün kadınlardaki şehirli kadın algısını oluşturarak genç kuşaklarda ağıt yakma geleneğinin sürdürülememesine neden olduğunu belirtmişlerdir.

Ağıt yakma geleneği müzikal bağlamda değerlendirildiğinde, müzikal üretimin kadınlar tarafında daha önceden edindikleri ve belleklerinde kayıtlı olan kısa temalar-cümleler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Müzikal olarak seslendirilen kısa temalara-cümlelere uygun bir şekilde sözlerin söylenmesiyle ağıtlar yakılmaktadır. Yalnızca şiir ile ifade edilemeyecek olan acı, müzik ile desteklenerek daha etkili bir dışa vurum gerçekleşmektedir. Böylece acı karşısında ağıt yakan o kişilerin daha rahatladığı düşünülmektedir.

Ağıt yakmak, ağıtçı kadınların "içinden geliyor" tabirine uygun olarak doğaçlama bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Ezgi, ritim, prozodi gibi müzikte bulunan kurallar göz önünde bulundurulmadan doğaçlama olarak gerçekleştirilmektedir. Ancak kuralsız ve müzikal bağlamda bilinçsiz bir şekilde gerçekleştirilen bu ağıtlar, kadınların içsel yapıları ve o anki durumları gereği oldukça etkili bir hale dönüşmektedir. Böylece yakılan ağıtlar cenazede bulunan kişilerin ağlayarak rahatlmasına da olanak sağlamaktadır.

Ağıt yakma geleneği bireylerin duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmak amacıyla gerçekleştirdikleri, birbirleri ile bağ kurabildikleri bir müzikal uygulamadır. Bu doğrultuda ağıt yakma geleneğinin bir iletişim aracı olduğu söylenebilir. Konuya ilişkin olarak Mustan Dönmez (2008: 147) Anadolu ağıtlarını ölenlerin yakını olan kadınların acıları hafifletmek ve paylaşmak amacıyla doğaçlama olarak gerçekleştirdikleri iletişim biçimi olduğunu ve ölümle ilişkili olan törenlerde müziğinde törenlerin içine gömülü olarak iletişimi kolaylaştırdığını belirtmektedir.

Araştırma kapsamında ağıtçı kadınlar müzikal olarak seslendirdikleri ağıtları inanç boyutunda değerlendirdiklerinde, ağıt yakma geleneğinin aslında günah sayıldığını belirtmektedirler. Kadın sesinin erkekler tarafından duyulmasının günah sayılması konusunda hem fikir olan ağıtçı kadınlar, bu durumun ağıt yakmalarını engellemediğini belirtmektedirler.

Avşar toplumunda yalnızca duygusal kimlik rolü atfedilen kadınların değil, erkeklerin de ağıt yaktığı görülmektedir. Toplumsal olarak erkekler ağlamaz kalıp yargısına sahip olmayan Avşar toplumunda erkekler de acı karşısında ağıt yakabilmekte ve acısını müzikal ifade biçimi olan ağıtlar ile aktarabilmektedir.

Müzikal yapıya uygun bir şekilde ağlayan kadınların ağıt yakma geleneğinin araştırılmasına ilişkin olarak gerçekleştirilen bu çalışmanın alan araştırması sürecinde yaşanan bazı olumsuzluklar bulunmaktadır. Ağıtçı kadınların ağıt yakarken yaşadıkları acıları hatırlamaları ve sorulan sorular karşısında derin bir üzüntü içerisine girmeleri görüşme sürecini etkilemiştir. Ancak araştırmacıyı hoşgörürü ile karşılayıp ağıtlarını yaktıkları ve sorulan

soruları cevapladıkları görülmüştür. Ayrıca görüşme sürecinde ağıtçı Avşar kadınların acılarını hatırlatmak, araştırmacının vicdani olarak yaşadığı olumsuzluklardandır.

Araştırma sonuçları doğrultusunda, azalmakta olan Ağıt yakma geleneğinin, genç nesillere aktarımının sağlanması ve benzer nitelikteki çalışmaların artırılması önerilerinde bulunmaktadır. Sözlü kültüre ait olan ağıt yakma geleneğinin unutulmaması ve kaybolmaması adına, nesilden nesile aktarımı sağlanmalı ve farkındalık oluşturulmalıdır. Bu bağlamda ağıtçıların gün yüzüne çıkmamış eserleri de kayıt altına alınabilir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Altınkaynak, E. (1997). *Pınarbaşı-Sarız-Tomarza Avşar Ağıtları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Artun, E. (2006). Osmaniye’de Ağıt Söyleme Geleneği ve Osmaniye Ağıtları. *Çukurova Üniversitesi-Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Makale Bilgi Sistemi*, 1-29.
- Doğuş Varlı, Ö., Beşiroğlu, Ş. Ş., Gözaydın, İ. (2007). Kadın çılgınlıklarının müziğe dönüşümünde “ağlamalar”. *İTÜ Dergisi*, 4 (1), 23-33.
- Güven, M. (2013). Anadolu Ağıtlarının Türküleşme Süreci ve Üç Ağıt Örneği. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 19(75), 117-128.
- Köksal, H. (1996). Günümüz Âşık Ve Şairlerinde Ağıt Yakma Geleneği. *Bilig-2*, 234-240.
- Mustan Dönmez, B. (2008). Müziksel İletişim Biçimi Olarak ‘Anadolu Ölüm Ağıtları’ Doğaçlamaya Dayalı Müziksel İletişim Biçimi Olan ‘Anadolu Ölüm Ağıtları’nın Diğer İletişim Biçimleri İçindeki Yeri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32 (1), 139-148.
- Şahin, H. İ. (2012). Balıkesir Çepnilerinde Ağıt Geleneği ve Ağıtçı Kadınlar. *Balıkesir University The Journal of Social Sciences*, 15 (28-1), 189-211.
- Şahin, H. İ. (2014). Ölüm ve Ayin İlişkisi Bağlamında Kazdağı Tahtacı Türkmenlerinin Ağıt Geleneği Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Kaynak*, 2 (4), 39-54.
- Tahtaişleyen, N. (2013). *Anadolu Ağıt Geleneğinin Özellikleri ve Kültürel Süreklilikteki Rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TDK (Türk Dil Kurumu). (2022). Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr/>
- Temiz, M. (2005) *Andırın (Kahraman Maraş)’dan derlenen ağıtlar (inceleme-metin)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Uzunoğlu, B. (2019). Karaşar Bölgesi Alevi ve Bektaşilerinde Ölüm Üzerine Yakılan Ağıtlar. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (1), 120-131.
- Yağmur, M. (1993). *Avşarlar ve Avşar Düğünü Belgeseli*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.